

Kritinio mąstymo ugdymas mokyklos bibliotekoje

Laima Spirgiene

Nors Kritinio mąstymo ugdymo skaitant ir rašant (KMUSR) projektas buvo sumanytas kaip viso pasaulio pedagogų bendradarbiavimo projektas ugdant kritinį moksleivių mąstymą pamokose, į šią veiklą labai sėkmingai gali įsitraukti ir mokyklų bibliotekininkai. Ten, kur ugdymo procesas deramai koordinuotas, jie, aktyviai dalyvaudami mokyklos gyvenime, atlieka tą pačią mokinių ugdymo funkciją.

Dar 1997 m. mūsų Šilutės gimnazijos biblioteka buvo panaši į daugelį to meto mokyklų bibliotekų: knygų lentynos, senos, mažai skaitomos knygos. Tik retkarčiais čia užsukdavo mokinių ir mokytojų. Taigi stereotipinė mokyklos biblioteka. Pedagoginiu požiūriu mokykloje ji nebuvo svarbi ir turėjo gana žemą statusą. Tokia biblioteka netenkino nei moksleivių, nei mokytojų poreikių. Nepatiko ji ir man, dirbti joje buvo neįdomu.

Jau kiek laiko galvojau, ką būtų galima pakeisti ir nuo ko pradėti. Labai apsidžiaugiau, kai Atviros Lietuvos fondas beveik vienu metu paskelbė du projektus: Šiuolaikinės mokyklos bibliotekos kūrimo ir Kritinio mąstymo ugdymo skaitant ir rašant. Taip jau atsitiko, kad mūsų gimnazija įsitraukė į abu šiuos projektus ir sėkmingai darbuojasi iki šiol.

Dalyvaudama šiuose projektuose, suvokiau, jog jie papildė vienas kitą, todėl nutariau abu sujungti vienam tikslui – mokyklos bibliotekos kaitai. Pirmasis, bibliotekų, projektas leido sutelkti gimnazijos bendruomenę modernizuojant biblioteką, antrasis, kritinio mąstymo ugdymo, padėjo man pačiai pasirengti neišvengiamai bibliotekos funkcijų, jos įtakos ugdymo procese kaitai, atskleidė bibliotekos, kaip ugdymo institucijos, perspektyvą.

Iš pradžių aktyviai dalyvauti KMUSR projekte neketinau. Maniau, kad tai bus tiesiog paieškos tam tikrų žinių ir naujesnių idėjų, padėsiančių tobulinti ir plėtoti pirmąjį, Šiuolaikinės bibliotekos kūrimo, projektą. Tačiau pati nepajutau, kaip įsitraukiau, – norėjosi pačiai išbandyti viską praktiškai. Prie bibliotekos įkūriau skaitytojų klubą. Jo lankytojai tapo penktų-šeštų klasių mokiniai. Šios klasės pasirinktos neatsitiktinai. Mokytojai nuolat skųsdavosi, kad būtent šie mokiniai mažiausiai skaito ir domisi literatūra, ypač palyginti su žemesniosiomis klasėmis. Tai tiesa, esu ne kartą girdėjusi, kad skaitomumas šiuo laikotarpiu dažnai sumažėja. Man tiesiog buvo smalsu ar iš tikrųjų taip? Jei taip, tai kodėl?

Maniau, kad turiu galimybę pati tuo įsitikinti. Neabejojau, kad kritinio mąstymo ugdymo metodai čia pravers. Neapsirikau. Ir man, ir mokiniams buvo įdomu kartu būti, draugauti, skaityti, mokytis vieniems iš kitų. Darbą pradėjau nuo tinkamos aplinkos, gerų tarpusavio santykių kūrimo. Dirbome po pamokų. Susikūrėme taisykles, kurių turėjo laikytis visi klubo nariai. Štai keletas iš jų:

- Kiekvienas žmogus yra unikalus.
- Visi gali turėti savo nuomonę ir argumentuoti ją ginti.
- Nėra vienintelės tiesos ir vieno atsakymo.
- Žmogus save gerbia tiek, kiek gerbia kitą žmogų.
- Padėdamas kitam, padedi sau.

Daugelis teiginių mokiniams buvo netikėti. Dažnai pasibaigus diskusijoms ar klubo užsiėmimams jie klausdavo: „Koks tikrasis atsakymas? Ką aš turiu žinoti?“

Nebuvo lengva priprasti patiems ieškoti atsakymų ir juos rasti. Mes skaitėme ir interpretavome grožinės ir negrožinės literatūros kūrinius, ieškojome diskusijoms įdomių temų, kūrėme penkiaeilius. Tekstus parinkdavau atsižvelgdama į mokomųjų

dalykų programas. Mokiniam patiko inscenizuoti grožinės literatūros tekstus, persikūnyti, vaidinti ir, pasislėpus po herojaus kauke, spręsti savo klausimus, ginti herojaus ir savo nuomonę. Norėjau atėjusius į klubą vaikus sudominti knyga, išmokyti ją skaityti taip, kad perskaitę galėtų sukurti ką nors naują, sava, kad knygoje rastų reikiamos informacijos ir praturtėtų emociškai. Kaip ir tikroje pamokoje, mes skaitydavome ir nagrinėdavome įvairius kūrinius, nuosekliai vadovavomės KMUSR schema, ieškodami atsakymų į kilusius klausimus, naudojomes įvairiais metodais ir strategijomis.

Vaikams patiko dirbti kartu. Buvau bendrų atradimų džiaugsmo liudytoja. Kartu atrasta išmintis tapdavo neįkainojama vertybe ir pasididžiavimu. Tiesą sakant, pati neįsivaizdavau, kiek daug vaikai išmano. Nebijodavau prisipažinti, kad pati daugelio dalykų nežinau, mokiausi iš jų ir su jais tuo pačiu metu. Ypatingo dėmesio sulaukdavo užduotys, kur iškildavo įvairių to paties reiškinio požiūrių, pozicijų.

Pamenu, kalbėjomes apie senovės pilis. Vaikai turėjo įsijausti į tų laikų dvasią atstovaudami pilies statytojams, gynėjams, priešų kariams. Pilies statytojai aprašė, papasakojo ir pavaizdavo pilies statybą. Gynėjai turėjo sudaryti pilies gynimo planą ir apginti ją nuo priešų. Karingųjų kaimynų užduotis buvo sukurti pilies šturmo planą. Vaikai ne tik išradingai atliko užduotį, bet ir argumentuotai ją paaiškino.

Tiesiog negalėjau patikėti, kad tai tie patys vaikai, stokoiantys skaitymo motyvacijos. Manau, kad labiausiai jiems trūko laiko ir dėmesio skaitymui, nevaržomam pamokos rėmų ir mokyklos skambučio. Skaitytojų klubas jiems tapo atvirų savanoriškų studijų vieta, kur nereikia baimintis būti įvertintam prastu pažymiu.

Kita studijų forma – kursinių darbų rengimas – buvo skirta gimnazistams. Mūsų mokykloje įprasta, kad aukštesniųjų klasių moksleiviai renka temas, ieško medžiagos, rengia projektus, rašo ir gina kursinius darbus. Kaip tikri studentai. Biblioteka tuomet tampa vieta, kur draugiškas šurmulyks yra kasdienė melodija. O mokytojas kartu su bibliotekininku tampa tikrais pedagogais, vedančiais teisingu keliu. Baigti projektai eina į bibliotekos archyvą ir tampa jos turtu, netgi meno kūrinių lobynu. Bibliotekos sienos papuošiamos mokinių tapybos darbais, patalpa tampa panaši į meno galeriją. Mums, mokytojams, tie kūriniai ne prastesni už žymių dailininkų darbus.

Labiausiai didžiuojosi projektu, kurį mudviejų su direktore sumanymu atliko vyresnieji moksleiviai. Bibliotekos baldai ir interjeras buvo beviltiškai pasenę, o naujų įsigyti neišgalėjome. Pasitikėdami savo mokiniais, kreipėmės į juos. Šie pasiūlymu susidomėjo ir labai rimtai į jį reagavo. Netrukus džiaugėmės pačių vaikų atnaujintu interjeru ir pagamintais baldais.

Nors postūmį reformoms suteikė projektai, drįstu teigti, kad didžiausią iniciatyvą parodė „apačios“. Mokiniai pirmieji atsiliepė į kvietimą bendradarbiauti. Pakako paprašyti, paklausti, ir sulaukėme būrio bendradarbių. Pradedant šeštokais, baigiant gimnazistais. Tai padarė kitam žingsniui – darbui su suaugusiais. Mūsų mokykla, kaip metodinis KMUSR centras, kasmet kviečia rajonų mokytojus į seminarus. Tarp dalyvių būdavo ir mokyklų bibliotekininkų. Tačiau, atsižvelgdami į bibliotekininkų darbo specifiką ir Šiuolaikinės bibliotekos kūrimo bei Kritinio mąstymo ugdymo projektuose jau įgytą patirtį, nusprendėme surinkti atskirą rajono bibliotekininkų grupę.

Mūsų mokyklos bibliotekininkės jau buvo išklausiusios visą projekto kursą ir pagal KMUSR schemą parengusios 2000-2001 m. m. veiklos programą. Taigi jau buvome komanda, galinti dirbti su kolegomis. Pradėjome nuo įvadinio seminaro. Jo dalyviai susipažino su pagrindinėmis projekto idėjomis ir schema, kūrė savo veiklos planus. Tai buvo svarbiausia mūsų programos dalis, mat ji susijusi su paties bibliotekininko individualios veiklos kaita suprantant ir nuosekliai taikant KMUSR

schema. Toliau, atsižvelgdami į bibliotekininkų poreikius ir darbo specifiką, ėmėmės adaptuoti kritinio mąstymo ugdymo programą. Užduotį palengvino jau turima asmeninė patirtis. Galėjome pasiūlyti bibliotekininko ir mokytojo dalykininko bendradarbiavimo modelį, darbo su moksleiviais, paremto medžiagos kaupimo, analizės ir sintezės principais, pavyzdžių, knygų fondo atranką, mokytojų ir moksleivių pedagoginės skaityklos įrengimo galimybę, skaitytojų klubo idėją. Dar tik pradėjome, bet tikimės vaisingo bendradarbiavimo ir naujos patirties, o kartu - naujų išpūdžių.

Per trejus metus mūsų gimnazijos biblioteka regione pasidarė išskirtinė: čia dalijamasi patirtimi su rajono vidurinių mokyklų bibliotekininkais, mokytojais, aukštųjų mokyklų studentais ir dėstytojais. Biblioteka tapo nauja mokymosi ir studijų erdve. Mokyklos bendruomenė – darni komanda, kur mokytojo darbas pamokoje ir bibliotekininko - skaitykloje ar knygų fonde susietas ta pačia atsakomybės už ugdymo kokybę grandimi.

Laima Spirgienė - Šilutės 1-osios gimnazijos direktorė, KMUSR projekto dalyvė ir lektorė. Kuri laiką dirbo gimnazijos bibliotekos vedėja. Iki šiol domisi mokyklų bibliotekomis ir veda seminarus bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams bei bibliotekininkams.
